

MARTIN ŠRAJER / 19. 11. 2025

Jan Roháč z Dubé

„Dnes, kdy po druhé světové válce budujeme lidovou republiku, jejíž zřízení je podloženo ideami slovenského národního povstání a pražské květnové revoluce, ideami bratrství slovanských národů, kdy dovršujeme snahu Žižkových polních vojsk ve vyhnání cizáků z vlasti a v zrovnoprávnění lidu všeho povolání, přichází film *Jan Roháč z Dubé*, jako přesvědčující důkaz o správnosti cesty, jakou se ubírala husitská revoluce.“^[1]

Takto vzletně začínala jedna z dobových recenzí prvního celovečerního barevného filmu československé provenience. *Jan Roháč z Dubé* (1947) byl dlouho očekávaným projektem, který měl doložit technickou vyspělost zestátněné kinematografie a zároveň svým poselstvím povzbudit sebevědomí českého národa. Titulní husitský vojevůdce je v souladu s poválečným naladěním společnosti vykreslen jako symbol českého odboje proti německému utlačovateli. Husitství pak optikou filmu natočeného podle dramatu Aloise Jiráska není hnutím pouze náboženským, ale i sociálním, které přispělo k sociálnímu převratu a národnímu osvobození.

Dílo Aloise Jiráska přitahovalo pozornost českých filmařů již za první republiky. Ještě za spisovatelova života realizoval Karel Lamač adaptaci pohádkové divadelní hry *Lucerna* (1925). O šest let později zpracoval Svatopluk Innemann na podkladu scénáře Václava Wassermana *Psohlavce* (1930), zfilmované později také Martinem Fričem (1954) a Milanem Macků (1985). Tři verze se dočkala i *Vojnarka*, tu první z roku 1936 režíroval Vladimír Borský. Před válkou vznikla ještě Vávrova *Filosofská historie* (1937) a nové zpracování *Lucerny*, o nějž se znovu pokusil Karel Lamač.

V roce 1946, krátce po zestátnění, si vedoucí jedné z barrandovských výrobních skupin Karel Feix pozval k jednání výše zmíněného Vladimíra Borského. Z jejich rozhovorů vzešel nápad natočit podle Jiráskova dramatu *Jan Roháč z Dubé* náš první barevný film. Námět byl vybírán tak, aby mohly být v co největší šíři uplatněny

možnosti barevného filmu. Své praktické opodstatnění měla i volba Borského coby režiséra. Za války totiž asistoval německému režiséru Willimu Forstovi na barevném filmu *Wiener Mädeln* (Vídeňská děvčátka, 1945). Jedním z kameramanů tohoto barevného muzikálu byl Jan Stallich, vybraný i pro *Jana Roháče*. Jako své spolupracovníky si Stallich přizval Václava Huňku a Aloise Jiráčka.

Předchozí zkušenosti s barevným natáčením měl také architekt Jan Zázvorka, starající se o scénografii a výtvarnou stránku filmu. Krátce po válce se totiž podílel na barevném filmu *Kamenný kvítek* (1946), který v barrandovských ateliérech natáčeli sovětští tvůrci.

Vlastnímu natáčení *Jana Roháče z Dubé* předcházela pečlivá příprava. Borský, který je také spoluautorem scénáře, si prostudoval hru i dochovaný písemný a obrazový materiál týkající se husitských válek. Musely být ušity dobové kostýmy pro herce a několik set členů komparsu a postaveny dekorace. V barrandovských a radlických ateliérech vznikla císařská komnata, korunovační chrám, konšelská síň Staroměstské radnice nebo hrad Sion.

Produkce výpravné historické podívané započala 20. května a od začátku byla takřka den po dni mapována v oborovém tisku, připravujícím čtenáře na velkolepý zážitek. *Informační zprávy* přinášely krátké reportáže zaměřené například na kostýmy, herecké obsazení, stavby nebo zvláštní zodpovědnost maskérů a osvětlovačů při natáčení na Agfacolor.

„V barvách myslit a barev využít dovedli až dosud pouze malíři. Nyní se k nim přidává tedy i filmový tvůrce, který se musí naučit komponovat: musí umět sloučit obraz a zvuk, oba základní prvky černobílého filmového obrazu, s prvkem třetím – barvou – v harmonickou jednotu“, přibližoval Vladimír Borský specifika barevného natáčení.^[2]

Také další dobová periodika veřejnost po několik měsíců připravovala na historicky věrný velkofilm s velkolepými bojovými scénami. „A tak jsem se octl při natáčení bojů. Režisér Borský ovládá pevně kolbiště, řídí rvačku podle všech pravidel režiséřského umění a není jeho vinou, jestliže se mu ta či ona situace vymkne tak trochu z ruky“, psal o své vzrušující návštěvě filmového placu Milan Noháč.^[3]

Film sledující poslední fázi boje zbytků husitských vojsk proti králi Zikmundovi měl premiéru ve třech největších kinech Prahy koncem března 1947. Promítání v kině Sevastopol v pátek 28. března se zúčastnil prezident Edvard Beneš i předseda vlády Klement Gottwald. Úvodní projev patřil Vítězslavu Nezvalovi, předsedovi pátého, filmového odboru ministerstva informací. Přijetí bylo ale přes velká očekávání poměrně vlažné, o čemž svědčí už titulky recenzí jako „Nezdařený oficiální velkofilm“.

Scénář byl hodnocen jako příliš popisný, bez akce, dramatu a gradace. Dialogy z perspektivy kritiků jen komentovaly viděné, neprokreslovaly postavy. A. M. Brousil první velkou událost poválečného československého filmu popsal jako „vleklé pásmo dějepisných událostí“.[4] Za reprezentativní bylo dílo považováno zejména z technického hlediska. Na vysoké úrovni kamery Jana Stalicha se shodla většina hodnotících: „Tak lahodné odtienky zelenej farby sme vari ešte ani nevideli“, rozplýval se třeba Vlado Bahna v časopise *Kino*. [5]

Vedoucí osoby českého filmu se přes převážně odmítavé domácí reakce nevzdávali naděje, že film oslní zahraniční diváky, jak bylo od začátku zamýšleno. *Jan Roháč Dubé* byl vybrán, aby prezentoval zestátněnou kinematografii na bruselském festivalu filmu a výtvarnictví, který se konal v červnu 1947. Barevný historický epos byl uveden též na festivalu čs. filmu v Londýně a prodán do Norska nebo Nizozemska.

Mezinárodní úspěch se ovšem nedostavil, k čemuž se v *Kině* vyjádřil Oldřich Kautský:

„Měl-li vykonat svou službu a splnit své ideové poslání u nás, pak byl natočen po právu. Proč však nutit cizince, aby se dívali na dílo pro ně nesrozumitelné, které nemá mezinárodní platnost, a svádět neúspěch na jejich nechápavost a na šetrně pořízené titulky?“ [6]

Přestože *Jan Roháč z Dubé* nenaplnil umělecká očekávání, předznamenal, jaká historická tematika bude filmovým plátnům dominovat v následujících letech. Již v listopadu 1948 byla vyhlášena tzv. „jiráskovská akce“, jejímž cílem bylo vyzdvihnout díla Aloise Jiráska, který byl nově vnímán v zásadě jako oficiální stranický historik. Velké oblibě se těšily zejména jeho romány o husitech, zapadající do snah komunistické strany oživit revolučně pokrokové tradice a vytvářet iluzi, že KSČ navazuje na odkaz velikánů českých dějin jako Jan Žižka nebo Jan Hus. Zatímco po válce ještě aktualizace husitské tradice probíhala relativně spontánně, později šlo jen

o naplňování direktivních nařízení, resp. „tematického plánu“.

V nechvalně proslulé trilogii Otakara Vávry již husité v souladu s marxistickou perspektivou stáli na straně dělnického lidu a ztělesňovali veškeré dobro a pokrok. Zatímco v romanticko-dobrodružné rovině tyto filmy nabízely únik od politické propagandy, v ideologické linii se propagandistickými cíleně stávaly. Po sovětském vzoru měly upevňovat národní povědomí a přepisovat české dějiny na permanentní boj utiskované pracující třídy proti mocným, zastupovaným katolickou církví a šlechtou.

Právě období, o němž psal Jirásek, sloužilo k podobně utilitárnímu využívání historie nejlépe, neboť dle výkladu ministra školství Nejedlého bylo komunistické vítězství logickým vyústěním dějinného vývoje započatého právě husitstvím.

Jan Roháč z Dubé (Československo 1947), režie: Vladimír Borský, scénář: Vladimír Borský, Otakar Růžička, Sonja Špálová, kamera: Jan Stallich, hudba: Otakar Jeremiáš, hrají: Otomar Korbelář, Ladislav Boháč, Emil Bolek, Felix le Breux, Otto Čermák, Rudolf Deyl ml., Gustav Ekl, Lili Hodačová, Ladislav Kulhánek a další. Československá filmová společnost, 102 min.

Poznámky:

[1] -rp-, Jan Roháč z Dubé. *Filmové noviny* 1, 1947, č. 14 (5. 4.), s. 5.

[2] Režisér Vl. Borský o barevném filmu. *Informační zprávy* 1, 1946, č. 16 (1. 7.), s. 5.

[3] Milan Noháč, Jan Roháč z Dubé očima reportéra. *Kino* 1, 1946, č. 15 (28. 6.), s. 242.

[4] A. M. Brousil, První československý barevný film. *Zemědělské noviny* 3, 1947, č. 3 (30. 3.), s. 2.

[5] Vlado Baran, Jan Roháč z Dubé. *Kino* 2, 1947, č. 17 (25. 4.), s. 324.

[6] Oldřich Kautský, Přemýšlejte s námi o kritice a důkazech pravdy. *Kino* 2, 1947, č. 43 (24. 10.), s. 843.